

ZAKONSKA SUBROGACIJA

iz čl. 300 Zakona o obligacionim odnosima

kroz primer iz sudske prakse

Odredba iz čl. 300 Zakona o obligacionim odnosima glasi: “Kada obavezu ispuni lice koje ima neki pravni interes u tome, na njega prelazi po samom zakonu u času ispunjenja poveriočevo potraživanje sa svim sporednim pravima”.

Pitanje je sledeće: Da li se ova odredba ZOO može primeniti na sledeće činjenično stanje?

1. Činjenično stanje

Vlasnik motornog vozila inostrane (Švajcarske) registracije I.M. prilikom ulaska sa vozilom u SRJ dana 02. 07. 1999. god. zaključio je ugovor o osiguranju od autoodgovornosti koji važi za teritoriju SRJ sa domaćom organizacijom za osiguranje “D” za period od 02. 07. 1999. do 02. 10. 1999. god. (tzv. granično osiguranje automobilske odgovornosti).

Naime, kao što je poznato, zbog sankcija UN prema SRJ, Švajcarska je suspendovala Inter biro sporazum sa našom državom još 01. 01. 1993. god. i ta suspenzija bila je na snazi sve do 01. 03. 2002. god., kada je posle 9 godina suspenzije ponovo zaključen Inter biro sporazum sa Švajcarskom obzirom da je SRJ vraćena u Sistem zelene karte odlukom Saveta biroa u Londonu, što je omogućilo ponovno zaključivanje bilateralnih Inter biro sporazuma sa državama članicama Sistema zelene karte.¹

Za vreme trajanja te suspenzije, razume se, zelene karte Švajcarskih osigurača automobilske odgovornosti nisu važile na teritoriji SRJ.

Zato su vozači vozila registrovanih u toj državi morali, prilikom ulaska u SRJ, na granici SRJ zaključiti tzv. granično osiguranje od autoodgovornosti sa domaćom organizacijom za osiguranje.

Tako je vlasnik motornog vozila Švajcarske registracije I.M. postao osiguravatelj od autoodgovornosti domaćeg osiguravajućeg društva “D”.

Dana 01. 08. 1999. god. dogodila se saobraćajna nezgoda na putu Kladovo – Negotin koju je prouzrokovao maloletni sin vlasnika motornog vozila, upravljajući motornim vozilom svoga oca I.M., marke “Mercedes” u vezi čije upotrebe je zaključeno osiguranje od autoodgovornosti kod domaćeg osigurača “D”.

U saobraćajnoj nezgodi dva lica su poginula, a jedno lice teško povređeno.

Prema čl. 95. Zakona o osiguranju imovine i lica, regulisano je da “štetu prouzrokovanu upotrebom vozila inostrane registracije čiji se vlasnik osigurao od autoodgovornosti kod domaće organizacije za osiguranje naknađuje ta organizaci-

* Vanredni profesor Pravnog fakulteta Privredne akademije iz Novog Sada

¹ Videti: Dr Siniša Ognjanović, “Jugoslavija ponovo u sistemu zelene karte”, *Revija za pravo osiguranja*, br. 1/2002.

ja prema odredbama ovog zakona koje važe za osiguranje vlasnika vozila jugoslovenske registracije”.²

Prema tome, dužnik naknade štete oštećenim trećim licima u ovoj saobraćajnoj nezgodi je domaća organizacija za osiguranje “D”.

Međutim, oštećena treća lica nisu podnela zahtev (ni vansudski, niti tužbu) za naknadu štete domaćem osiguraču “D”, niti je osiguranik I. M. obavestio osigurača “D” o štetnom događaju.

Naprotiv, domaći osigurač “D” je za štetni događaj saznao tek onda kada mu je inostrani, Švajcarski osigurač “G” podneo zahtev za regresnu naknadu štete, obaveštavajući i navodeći u svom zahtevu (a kasnije i u tužbi) da je on već naknadio štetu oštećenim trećim licima isplativši im ukupno 41.312,38 evra.

U toku postupka tužilac je istakao da je navedenu naknadu štete izvršio oštećenim licima zato što su mu se zahtevom za naknadu štete obratili oštećeni, **a u nameri da zaštiti svog osiguranika I.M. kao vlasnika vozila, te kako bi odbio moguću tužbu oštećenih protiv I.M. radi naknade štete.**

Prema mišljenju tužioca ovi razlozi dokazuju postojanje tužiočevog **pravnog interesa** za izvršenu naknadu štete oštećenim licima u predmetnoj saobraćajnoj nezgodi.

Tužilac je istakao i drugi razlog zašto je on i po kom osnovu platio naknadu štete oštećenim licima. Naime, tužilac je istakao da ga je na plaćanje naknade štete obavezivala i Odluka Saveta biroa, broj 9. tačka 9. koja je doneta na sednici Generalne skupštine Saveta biroa održane 1997.god. u Budimpešti, prema kojoj Odluci u slučaju istovremenog postojanja zelene karte i graničnog osiguranja, naknadu štete treba da izvrši onaj osigurač koga oštećeni izabere – inostrani ili domaći – s tim što je krajnji isplatilac uvek domaći osigurač, bez obzira ko će od dva moguća osigurača u slučajevima postojanja dvostrukog osiguranja isplatiti odštetu, jer je domaći granični osigurač prioritetni dužnik naknade štete.

Tuženi, domaći osigurač “D” osporio je osnov tužbenog zahteva tj. istakao je da tužilac nema nikakvo regresno pravo prema tuženom jer je izvršio plaćanje naknade štete oštećenim licima bez postojanja pravnog osnova, pošto obaveza plaćanja naknade štete nije njegova (osigurača “G”), već je nesporno dužnik naknade štete osigurač “D”, kao domaći osigurač od autoodgovornosti saglasno odredbi čl. 95. Zakona o osiguranju imovine i lica.

Trgovinski sud u Beogradu odbio je tužbeni zahtev, navodeći između ostalog i to da “Kod činjenice da sam tužilac navodi da njegovo osiguranje nije važno na teritoriji SRJ na dan nastanka saobraćajnog udesa 01. 08. 1999. god. to je tužilac oštećenima isplatio iznose koje nije bio dužan platiti pa sledstveno tome i nema pravo na regres od tuženog”.³

U obrazloženju presude VTS pozvao se na čl. 95. Zakona o osiguranju imovine i lica, na osnovu koga je dužnik naknade štete oštećenim trećim licima doma-

² Zakon o osiguranju imovine i lica iz 1996. god.

³ Presuda Trgovinskog suda u Beogradu, XII.P.779/04 od 25. 05. 2004. god. Viši Trgovinski sud u Beogradu, rešavajući po žalbi tuženog, preinačio je prvostepenu presudu, usvojio tužbeni zahtev tužioca i obavezao tuženog da tužiocu naknadi štetu u iznosu od 41.312,38 eura sa domicilnom kamatom zemlje porekla valute Švajcarske na navedeni iznos glavnog duga preračunat u EVRO počev od 02.01.2001. do 31.12.2001. god. a po eskontnoj stopi Evropske centralne banke počev od 01.01.2002. god. pa do isplate, kao i da mu plati parnične troškove.

ća organizacija za osiguranje kod koje se vlasnik vozila osigurao od autoodgovornosti, što je u konkretnom slučaju domaći osigurač "D", ovde tuženi.

Zatim se VTS pozvao na odredbu čl. 300. Zakona o obligacionim odnosima, zaključujući da po toj odredbi tužilac ima pravo na naknadu štete od tuženog jer "Imajući u vidu da je tužilac isplatio oštećenim licima naknadu štete koju je pro-uzrokovao **njegov osiguranik**, a u visini od 41.312,38 eura, to isti ima pravo da zahteva **od tuženog kao osiguravača** naknadu štete u visini od 41.312,38 eura, pa je u tom delu pobijana presuda preinačena i usvojen tužbeni zahtev tužioca, a iz navedenih razloga".⁴

Vrhovni sud Srbije odbio je kao neosnovanu reviziju tuženog koja je izjavljena protiv presude VTS. U obrazloženju presude Vrhovni sud Srbije naveo je da smatra da je drugostepeni sud pravilno primenio materijalno pravo kada je preinačio prvostepenu presudu i usvojio tužbeni zahtev tužioca, na temelju odredaba čl. 95. Zakona o osiguranju imovine i lica i čl. 300. Zakona o obligacionim odnosima, po kojima je tuženi dužan da tužiocu na ime regresa isplati utuženi iznos.⁵

Pored toga VSS je prihvatio i ostale razloge i pravna shvatanja koja je izneo tužilac a odnose se na: Sistem zelene karte, istovremeno postojanje zelene karte i graničnog osiguranja, na postojanje dvostrukog osiguranja, značaj odluka Saveta biroa na prava oštećenih, postojanje dva osiguravača (istovremeno domaći i inostrani osiguravač) kao moguća dužnika naknade štete, prioritnog dužnika naknade štete, na krajnjeg isplatioca, na pravo oštećenog da bira kome će se obratiti za naknadu štete – domaćem ili stranom osiguraču itd.

Zatim, VSS ističe da tužilac plaćajući štetu oštećenim licima nije ispunjavao **tuđu obavezu već svoju**, obzirom na postojanje dvostrukog osiguranja kao i to da činjenica što zelena karta osiguranja tužioca nije važila za područje SRJ **ipak** ustanovljava obavezu tužioca da naknadi štetu oštećenim licima ako mu se ta lica obrate, itd.

O nizu gore iznetih pitanja i pravnih shvatanja koje je izneo tužilac, a Vrhovni sud Srbije prihvatio potrebno je dati osvrt u jednom posebnom referatu.

2. Nekoliko prethodnih napomena – o nazivima tužioca i tuženog

Tužilac je strano **Društvo za osiguranje "G"**, a tuženi je domaće **Društvo za osiguranje "D"**. To su nazivi njihovih firmi obzirom na njihovu delatnost osiguranja – zato ih skraćeno nazivamo: **osigurač "G"** i **osigurač "D"**.

Procesno pravni nazivi su im, razume se, **tužilac** i **tuženi** obzirom na njihovu parničnu ulogu.

Obzirom na obligaciono pravnu vezu između ova dva subjekta, koju je sud utvrdio kao postojeću, tužilac ima obligaciono pravni naziv – **ispunilac**, dok je tuženikov obligaciono pravni naziv – **dužnik**.

Ova dva naziva su pravno relevantna jer odražavaju konkretno obligaciono pravno svojstvo tužioca i tuženog u predmetnom sporu.

⁴ Presuda Višeg Trgovinskog suda u Beogradu P.Ž. br. 8090/04 od 13. 01. 2005. god.

⁵ Presuda Vrhovnog suda Srbije, Prev. 183/05 od 30. 06. 2005. god. Za sada i za potrebe ovog referata našu pažnju skoncentrisaćemo na član 300. Zakona o obligacionim odnosima, kao materijalno pravnu odredbu na osnovu koje je sud utvrdio pravo tužioca na naknadu štete od tuženog.

Prema tome, njihovi nazivi osigurač “G” i osigurač “D” nemaju nikakvog značaja na njihov međusobni obligaciono pravni odnos koji je navodno zasnovan zakonskom subrogacijom iz čl. 300. Zakona o obligacionim odnosima.

Drugim rečima, tužilac i tuženi bi mogli biti u ulozi ispunioca i dužnika – i da nisu osiguravajuća društva.

Inače, ova (i druga) društva za osiguranje istina je pojavljuju se u ulozi osigurača ali onda kada zasnivaju i rešavaju svoje obligacione odnose sa – osiguranikom, sa ugovaračem osiguranja, sa korisnikom osiguranja, sa oštećenim trećim licem i sa solidarnim dužnikom.

U ovom sporu to nije slučaj i zato ni tužilac ni tuženi ovde ne nastupaju kao osigurači jer nemaju nasuprot sebe neko od navedenih lica – oni ovde nastupaju jedino **kao ispunilac tuđe obaveze (tužilac)** i kao **dužnik poveriočevog potraživanja (tuženi)** – kao lica iz čl. 300. ZOO.

3. Uslovi za zakonsku subrogaciju iz čl. 300. ZOO

Sledeći uslovi moraju da budu ispunjeni da bi moglo doći do zakonske subrogacije iz čl. 300. ZOO i to:

1. Treba da postoji obaveza dužnika prema poveriocu i obrnuto, potraživanje poverioca prema dužniku;
2. Treba treće lice da ispuni obavezu dužnika;
3. Treba da bude ispunjena ona obaveza koju dužnik ima prema poveriocu;
4. Pravo na ispunjenje dužnikove obaveze pripada samo onom licu koje ima neki pravni interes u tome da ta obaveza bude ispunjena;
5. Rezultat mora da bude da je poveriočevo potraživanje sa svim sporednim pravima, u času ispunjenja po samom Zakonu prešlo na ispunioca koji u tom trenutku postaje novi poverilac istog dužnika (zamenja subjekta na potražnoj, poverilačkoj strani obligacije – personalnom zakonskom subrogacijom).

1) Postojanje obaveze dužnika i potraživanja poverioca

Nesporno je da domaći osigurač “D” ima obavezu naknade štete (dužnik je) oštećenim trećim licima (poverioci su) u navedenoj saobraćajnoj nezgodi.

Obaveza osigurača “D” deliktne je prirode i ona je nastala u trenutku štetnog događaja (deliktne izvor obaveze osigurača “D”) kao što je u istom trenutku nastalo i sopstveno pravo oštećenih trećih lica (poverilaca) na naknadu iz osiguranja koje je obezbeđeno pravom na direktnu tužbu protiv osigurača “D” na osnovu odredbe čl. 941. Zakona o obligacionim odnosima.

Tačno je da visina obaveze osigurača “D” prema oštećenim trećim licima nije bila određena, na primer, vanskodnom odlukom osigurača “D”, poravnanjem ili presudom, ali je ta obaveza u svakom slučaju (lako) određiva, što smatramo da se može uzeti da je prvi uslov ispunjen – da postoji obaveza i da postoji potraživanje.

U primeru koji razmatramo u ovom referatu može se uzeti, po našem mišljenju, da je ispunjen prvi uslov za zakonsku subrogaciju iz čl. 300. ZOO.

Međutim, u prilog tvrdnji da nisu ispunjena sva preostala četiri uslova za zakonsku subrogaciju u našem primeru mogu se izneti sledeći argumenti.

2) Treće lice treba da ispuni obavezu dužnika

Dakle treće lice treba da ispuni obavezu dužnika, a ne svoju obavezu.

U toku postupka tužilac, inostrani osigurač "G" isticao je da je on bio dužan da isplati štetu oštećenim licima, a kada je već platio, platio je **svoju obavezu**, platio je ono što je on dugovao.

I prema mišljenju VTS tužilac "G" isplatio je oštećenim licima naknadu štete koju je prouzrokovao **njegov osiguranik** – što je jasna tvrdnja da je tužilac "G" izvršio **svoju obavezu**, a ne tuđu obavezu tj. obavezu osigurača "D", što je uslov zakonske subrogacije iz čl. 300. ZOO.

Takođe i Vrhovni sud Srbije smatra da je tužilac "G" **dužnik** prema oštećenim licima, da ima svoju obavezu za naknadu štete oštećenim licima.

Ako je **dužnik**, onda tužilac "G" nije **treće lice** koje može (a ne mora) ispuniti obavezu dužnika saglasno čl. 296. st. 1. ZOO, i sledom toga ne može biti ispunitelac **tuđe** obaveze tj. ne može se koristiti zakonskom subrogacijom iz čl. 300. ZOO.

Tužilac "G" se kao dužnik (kao prvo lice) ne može legitimisati i kao ispunitelac, (kao treće lice) - jer ili je dužnik (prvo lice) ili je ispunitelac (treće lice).

Drugim rečima, zakonska subrogacija iz čl. 300. ZOO ima u vidu sledeća lica: 1 – dužnika, 2 – poverioca i 3 – ispunioca, a ne: dužnika, poverioca i dužnika, kako su izneli VTS i VSS u citiranim presudama.

Skup dva dužnika u jednoj obligaciji dokaz je ili **pasivne solidarne oblige**cije ili **jemstva**, bilo supsidijarnog bilo solidarnog, što ovde nije slučaj.

Pošto tužilac (inostrani osigurač "G") i tuženi (domaći osigurač "D") **nisu solidarni dužnici** prema trećim oštećenim licima a ni u odnosu jemstva, već je dužnik naknade štete samo domaći osigurač "D", to tužilac može pretendovati jedino na ulogu ispunioca.

Međutim, i VTS i VSS dodeljuju tužiocu istovremeno i status dužnika i status **ispunioca**, što je protivno čl. 300. ZOO jer u zakonskoj subrogaciji iz čl. 300. ZOO ispunitelac nema niti može da ima svojstvo dužnika, tj. ta dva svojstva u istom licu nisu spojiva, jedno svojstvo isključuje drugo.

Takođe između tužioca i tuženog nema odnosa jemstva, tako da bi tužilac bio jemac a tuženi glavni dužnik (**supsidijarno jemstvo** iz čl. 1004. st. 1 ZOO) niti je u pitanju **solidarno jemstvo** (čl. 1004. st. 3. ZOO) u kome bi tužilac bio jemac (jemac – platac) a tuženi glavni dužnik.

Dakle, kada sam tužilac tvrdi da je ispunjavao **svoju** obavezu a ne tuđu a sud to prihvati, kao što je ovde slučaj, onda nije ispunjen ni drugi uslov za zakonsku subrogaciju iz čl. 300. ZOO – da je treće lice ispunilo obavezu dužnika.

3) Treba da bude ispunjena ona obaveza koju dužnik ima prema poveriocu – a ne neka druga

Između duga dužnika, potraživanja poverioca i ispunjenja ispunioca (trećeg lica, budućeg poverioca) mora da postoji znak jednakosti.

Ispunitelac mora ispuniti upravo ono što dužnik duguje, a ne nešto drugo.

Ispunjenjem se ne sme dirati u pravni interes dužnika, tako da posle ispunjenja dužnik i dalje duguje ono isto i pod istim uslovima (tu se ništa ne menja) kao što je i dugovao prethodnom poveriocu.

Ovaj uslov se može nazvati i **uslov identičnosti** dugovanja, potraživanja i ispunjenja.

A takođe ovaj uslov znači i to da je – **zabranjena konverzija** dužnikovog duga i poveriočevog potraživanja – radnjom ispunioca, aktom ispunjenja.

Ni ovaj treći uslov zakonske subrogacije iz čl. 300. ZOO – nije ispunjen. Naime, tužilac “G” isplatio je nešto što dužnik, tuženi “D” nije dugovao. Tužilac “G” isplatio je poveriocima 41.312,38 eura, dok je tuženi “D” dugovao poveriocima dinarsku naknadu štete (tj. nije imao obavezu na plaćanje u stranoj valuti).

Tuženi “D” dugovao je poveriocima zakonsku zateznu kamatu na dinare prema domaćim propisima, a tužilac “G” kao novi poverilac sada na osnovu presude potražuje domicilnu kamatu Švajcarske kao i kamatu po eskontnoj stopi koju propisuje Evropska centralna banka.⁶

Dakle, na ovaj način izvršena je konverzija dužnikovog duga radnjom tobožnjeg ispunioca, što je zabranjeno da se uradi kroz mehanizam zakonske subrogacije iz čl. 300. ZOO.

Tako je pogažen i treći uslov propisan članom 300. ZOO – tj. uslov identičnosti dugovanja, potraživanja i ispunjenja.

4. Pravo na ispunjenje dužnikove obaveze ima samo ono lice koje ima neki pravni interes u tome da ta obaveza dužnikova bude ispunjena

Kod zakonske subrogacije iz čl. 300. ZOO, ograničen je krug lica koja imaju pravo na ispunjenje dužnikove obaveze i sticanje svojstva ispunioca.

Ispunioci ovde mogu biti **samo ona lica** koja imaju **neki pravni interes** da obaveza dužnikova prema poveriocu bude ispunjena.

Za razliku od toga, kod ugovorne subrogacije iz čl. 299. ZOO, međutim, ispunilac može biti **svako lice** koje zaključi o tome **ugovor** bilo sa poveriocem (st. 1), bilo sa dužnikom (st. 2). Od ovih lica ne traži se da ona imaju neki pravni interes u ispunjenju kao što se to uslovljava ispuniocima kod zakonske subrogacije iz čl. 300. ZOO.

Ovaj četvrti uslov za zakonsku subrogaciju iz čl. 300. Zakona o obligacionim odnosima, zapravo čine tri dela: a) postojanje **interesa** kod trećeg lica, b) interes mora da je **pravni** i c) postojanje **pravne veze** trećeg lica sa ispunjenjem obaveze dužnika.

a) O interesu trećeg lica

Pojam interesa potiče od latinske reči *interesum*, *interesse* i znači – učestvovati, uzeti udela, ideo, učešće.

U pravnom smislu – interes je “**korist ili šteta** koju neko ima od radnje nekog drugog lica ili od događaja”.

U obligacionom pravu interes je uvek imovinske prirode i zato se pojam imovinskog interesa izjednačava sa pojmom imovinske štete.

I naš Zakon o obligacionim odnosima štiti materijalne, ekonomske interese nosilaca subjektivnih prava – govoreći o njihovom interesu.

Tako se govori o **interesu** korisnika osiguranja kome pripadaju prava iz ugovora o osiguranju za tuđ račun ili za račun koga se tiče, iako su obaveze iz ugovora na teretu ugovarača osiguranja (čl. 905. ZOO).

⁶ Videti o novčanim obavezama u knjizi: Dr Ivica Jankovec, “Pravni aspekti novčanih obaveza,” JP Službeni list SCG, Beograd, 2003.

A **interes** za zaključivanje osiguranja je u opasnosti nekog materijalnog gubitka kako reguliše čl. 924. ZOO.

Takođe, **interes** se traži i od trećeg lica za pravo polaganja dugovane stvari kod suda umesto dužnika, a za poverioca (čl. 327. ZOO).

Prema čl. 912., st. 1. ZOO, premiju je **dužan** da plati ugovarač osiguranja, ali **pravo** na plaćanje ima svako lice koje ima **interes** da premija bude plaćena.

Posedovanje **interesa** uslov je i za treće lice koje pretenduje da bude ispuni-lac (čl. 300. ZOO).

U čemu je, da vidimo sada interes tužioca, inostranog osigurača "G" kome je sud priznao posedovanje interesa i svojstva ispunioca iz čl. 300. ZOO.

Sledeće su činjenice:

- švajcarski osigurač "G" nema nikave obaveze i **nije dužnik naknade štete** oštećenim licima u Srbiji po osnovu obaveznog osiguranja od automobilske odgovornosti;
- ko je dužnik, uređuje Lex loci, Zakon o osiguranju imovine i lica – dakle, dužnik je osigurač "D" (čl. 95);
- zelena karta švajcarskog osigurača "G" nije važila na teritoriji SCG, a i da je važila, opet on ne bi bio dužnik, jer tada je dužnik – bilo koja osiguravajuća organizacija koja obavlja osiguranje od autoodgovornosti ili Udruženje osigurača SCG (čl. 94. ZOIL);
- ni važeća zelena karta švajcarskog osigurača ne bi ga pasivno legitimisala u SCG kao dužnika naknade štete, a još manje polisa obaveznog osiguranja tj. ugovor zaključen u Švajcarskoj.

Ovo zato jer pravo trećih oštećenih lica regulisano je Zakonom (ZOIL i ZOO) prema (domaćem naravno) osiguraču obaveznog osiguranja od automobil-ske odgovornosti, a ne ugovorom.

Prema tome, Švajcarski osigurač "G":

- nema nikakvog udela, ne učestvuje u dugu osigurača "D" i
- on ne može da pretrpi materijalni gubitak ili da ima imovinsku štetu zavisno od toga kako osigurač "D" ispunjava svoje obaveze na naknadu štete trećim oštećenim licima po osnovu obaveznog osiguranja od autoodgovornosti,
- zato on nije nosilac interesa u pogledu ispunjenja dužnikove obaveze prema poveriocu.

Dakle, tužilac "G" nije ispunilac ni po ovom uslovu.

b) Interes mora da je pravni – a ne neki drugi vanpravni

Interes u pravu (u obligacinom pravu, u stvarnom pravu) ima svoju ekonom-sku i pravnu stranu.

Interes bez pravnog svojstva je samo "goli" interes, (*nuda intersum*) i kao takav nije zaštićen nekim subjektivnim pravom. Takav interes ne bi mogao da bude predmet nekog prava.

Primenjeno na naš primer iz sudske prakse, to znači sledeće.

Tužilac "G" je morao pravno da se legitimiše, da legitimiše svoje pravno svojstvo u kome se nalazio kada je platio štetu oštećenim licima, na primer, kao dužnik (iz delikta, založni dužnik, solidarni dužnik), kao jemac (solidarni, supsi-dijarni) ili je platio štetu u nekom drugom **pravnom svojstvu**.

Nasuprot tome tužilac “G” je izneo svoje **namere** koje je imao kad je odlučio da plati štetu, a VTS i VSS prihvatili da su **namere i motivi** u plaćanju oštećenim licima isto što i **pravni interes** trećeg lica za ispunjenje obaveze dužnika.

Razume se da bilo kakve namere i motivi nisu pravno relevantni za sticanje svojstva ispunioca iz čl. 300. ZOO. Nije dovoljna dobra volja na strani trećeg lica – potreban je **pravni interes** (a ne humanitarni interes, promotivni interes, marketinški interes, moralni, religiozni, rođački, komšijski, naučni interes i tako dalje).

To su interesi koji mogu biti čak i ekonomski motivisani, ali nisu bitni motivi, već se traži kauza – **pravni osnov interesa** kod trećeg lica koje pretenduje na ulogu ispunioca u pravnom mehanizmu ispunjenja sa subrogacijom u poveriočevo potraživanje – po čl. 300. ZOO (zakonska subrogacija).

Tu kauzu, taj pravni osnov, tužilac “G” – nema.

c) Treće lice mora da bude u pravnoj vezi sa ispunjenjem obaveze dužnika

Treće lice mora da bude u **pravnoj vezi** sa ispunjenjem obaveze dužnika. Nije dovoljna faktička veza. I baš zbog te pravne veze, ispunioca i te kako **pravno tangira** obligacioni odnos između dužnika i poverioca. Jer, ako dužnik ne ispunj svoju obavezu prema poveriocu u svemu kako obaveza glasi, onda će on, ispunitelac snositi štetne posledice zbog toga, na koje pravnim sredstvima može biti prinuđen od strane poverioca.

Na primer, ako je treće lice (ispunilac) založni dužnik, onda poverilac može prodati stvar i tako namiriti svoje potraživanje prema dužniku. U tom slučaju bi na teret trećeg lica pali i mnogobrojni troškovi realizacije zaloge.

Zato je založni dužnik pravno **legitimisani ispunilac**, jer se nalazi u pravnoj vezi sa ispunjenjem obaveze dužnika. Posedovanje pravno zaštićenog interesa u tome na strani trećeg lica, centralni je uslov zakonske subrogacije iz čl. 300. ZOO.

I ne samo to. Kroz mehanizam zakonske subrogacije iz čl. 300. ZOO, štite se pravno zaštićeni interesi trećeg lica (budućeg ispunioca).

U interesu trećeg lica je i uveden ovaj mehanizam u obligaciono pravo, a ne u interesu dužnika niti u interesu poverioca.

A još manje se može pokrenuti ovaj (iz čl. 300. ZOO) mehanizam zakonske subrogacije u cilju zaštite interesa nekog lica koje nije akter, nije učesnik u ovom mehanizmu, kao što je tužilac “G” naveo – u nameri da zaštiti vlasnika vozila I.M. koji je građansko pravno odgovoran za štetu.

Tako u ovoj zakonskoj subrogaciji – umesto tri lica: dužnik – poverilac – treće lice (ispunilac), imamo niz od četiri lica: dužnik – poverilac – treće lice (ispunilac) – i četvrto lice (korisnik ispunjenja).

Četvrto lice, I.M. je lice koje je u ulozi korisnika ispunjenja čiji se interesi štite u ovoj navodno zakonskoj subrogaciji iz čl. 300. ZOO, umesto da se štite interesi trećeg lica (ispunioca).

Naravno da čl. 300. ZOO ne poznaje ni četvrto lice, ne poznaje ni korisnika ispunjenja, a ne poznaje ni mogućnost da neko treće lice bez pravnog interesa bude ispunilac.

5. Zamena subjekta na poverilačkoj strani

Pravni mehanizam iz čl. 300. ZOO je mehanizam za promenu lica na poverilačkoj strani.

Pravo na ovu promenu ne pripada svakom licu, već samo onom licu koje u tome ima neki svoj pravni interes i taj svoj pravni interes zadovoljava kroz zakonsku subrogaciju, postavljajući se na mesto poverioca.

Subrogacija (n. latinski "*subrogatio*") znači – postavljanje na mesto drugoga, stupanje u čija prava.

Ta zamena poverioca vrši se u času ispunjenja po samom zakonu – u meri izvršenog ispunjenja.

Aktom ispunjenja ispunilac zapravo, slobodnije rečeno, vrši razmenu svog prava na ispunjenje za ulogu poverioca.

Drugim rečima, ispunilac je zapravo privilegovani kupac pravnog položaja ili statusa poverioca – zbog svojih pravnih interesa a ne zbog poveriočevih ili dužnikovih pravnih interesa.

Sam akt zakonske subrogacije obavlja se u istom trenutku (u času ispunjenja) u dva koraka suprotnih smerova i to: korak ispunjenja od ispunioca ka poveriocu i korak prelaza poveriočevog potraživanja sa svim sporednim pravima sa poverioca na ispunioca.

Tu važe sledeća pravila.

Prvo pravilo je da je mera (obim) prelaza potraživanja jednaka meri (obimu) ispunjenja. Zbog ovog pravila, ispunilac na koga je prešlo potraživanje ne može zahtevati od dužnika više nego što je isplatio poveriocu, kako reguliše čl. 303. ZOO.

Drugo pravilo je da ispunilac stiče potraživanje u onakvom obimu i vidu i pod istim uslovima kakvo je potraživanje imao poverilac.

Prelaz potraživanja obavlja se, dakle po **derivativnom pravilu** da niko ne može na drugoga preneti **više prava** nego što sam ima (*Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*). Ispunilac je derivativni sticalac prava potraživanja poverioca. Zato ispuniocu dužnik može istaći sve prigovore koje je imao prema poveriocu pre ispunjenja.

U osnovi ovog poznatog pravila je misao da se može preneti samo ono što se ima, odnosno, ono što se nema ne može se ni preneti drugome.

Citirano pravilo podrazumeva ne samo da se ne može preneti **više prava** nego što se ima, već podrazumeva i to da niko ne može na drugoga preneti **druga prava** nego što sam ima (*Nemo altere iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*).

Jednostavno rečeno – ono pravo koje se nema, ne može se ni preneti.

U primeru iz sudske prakse koji razmatramo poverioci nisu imali devizna potraživanja, glavnog duga i kamate, od dužnika domaćeg osigurača od automobilske odgovornosti "D", već su poverioci imali dinarsko potraživanje glavnog duga i kamate od dužnika "D" – pa dakle, sa poverilaca na treće lice nije moglo preći devizno potraživanje već samo dinarsko.

Ako je treće lice kao oplate isplatio devize, takvo ispunjenje dužnika ne obavezuje, jer treći nije ovlašćen da menja položaj dužnika i sadržinu obligacije koja je stvorena između dužnika i poverilaca. (U našem primeru obligacija je iz delikta).

Zbog toga i nije došlo do zamene subjekta na poverilačkoj strani, tj. treće lice, tužilac "G" nije postao ni ispunilac, što je prethodni uslov da bi mogao postati novi poverilac.

Konverzija predmeta ispunjenja diskvalifikuje treće lice za status ispunioca i novog poverioca i tada već samo po tom osnovu – uslovu – isključena je mogućnost zakonske subrogacije iz čl. 300. Zakona o obligacionim odnosima.

EPILOG

Na kraju je tuženi, domaći osigurač automobilske odgovornosti “D” morao da isplati tužiocu, Švajcarskom osiguraču “G”, na osnovu presude, a na ime naknade štete, kako su presudili VTS i VSS, iznos od 41.312,38 euro na ime glavnog duga, sa domicilnom kamatom zemlje porekla valute Švajcarske na navedeni iznos glavnog duga preračunat u euro počev od 02. 01. 2001. do 31. 12. 2001. god., a po eskontnoj stopi Evropske centralne banke počev od 01. 01. 2002. god. pa do isplate, kao i da plati tužiocu troškove parničnog postupka.

Prema presudama pravo tužioca zasnovano je na odredbi o zakonskoj subrogaciji iz čl. 300. Zakona o obligacionim odnosima, a obaveza tuženog na odredbi čl. 95. Zakona o osiguranju imovine i lica.

PROLONGATIO

- regres osigurača “D” od I.M. -

Osigurač “D” stekao je regresno pravo prema svom osiguraniku I.M. koji je odgovorno lice za predmetnu štetu, obzirom da je šteta prouzrokovana upotrebom njegovog motornog vozila kojim je upravljao bez vozačke dozvole njegov maloletni sin.

A u takvom slučaju, prema odredbama čl. 87., st. 2. i čl. 88. Zakona o osiguranju imovine i lica, osigurač “D” stupa u prava oštećenih lica prema I.M. kao li-cu odgovornom za štetu i to za isplaćeni iznos naknade štete, kamatu i troškove.

Prema tome, osigurač “D” ima pravni osnov da iznose koje je platio po presudi tužiocu “G” – prevali na I.M. kroz regresni postupak.

Tada će šteta definitivno morati da ostane na teretu I.M.

A tada čak i od (za subrogaciju nebitne) namere tužioca “G” (kao “trećeg lica”) da “ispunjenjem” zaštititi interese I.M. (kao “četvrtog” lica) – ne ostaje ništa.